

OBCIĄŻONY (153) *part praet pass pf*

obciążony (138), **obciążon** (15).

obciążony (146), **obciążony** (7) *Mącz* (6), *Calep*.

W formach złożonych: -ony; w formach niezłożonych: -ón (2), *-on* (1); *-ón Mącz; -ón : -on SarnStat* (1:1); *-ona, -(o)no*.

sg m N obciążony (39), *obciążón* (9); *~ (attrib) obciążony* (9), *obciążón* (1); *obciążony : obciążón ArtKanc* (1:1); *~ (praed) obciążony* (14), *obciążón* (5); *obciążón BielŻyw, HistAl, Leop* (2); *obciążony : obciążon ModrzBaz* (1:1). *◇ D obciążon(e)mu* (1). *◇ A obciążon(e)go* (2). *◇ I obciążonym* (1). *◇ V obciążony* (1). *◇ f N obciążonã* (4), *obciążona* (3); *~ (attrib) -a* (1) *ModrzBaz; ~ (praed) -ã* (4), *-a* (2); *-ã GroicPorz, GórnDworz, PowodPr; -a Leop; -ã : -a SarnStat* (1:1). *◇ G obciążon(e)i* (1). *◇ n N obciążon(e)* (3), *obciążono* (2); *~ (attrib) -(e)* (2); *~ (praed) -(e)* (1) *BielKron, -o* (2) *ComCrac, Calep*. *◇ G obciążon(e)go* (1). *◇ A obciążoné* (7); *-é* (1), *-(e)* (6). *◇ I obciążonym* (1). *◇ pl N m pers obciążeni* (49); *-eni* (16), *-ęni* (1), *-(e)ni* (32); *-eni : -ęni SarnStat* (14:1). *subst obciążoné* (17), *obciążony* (1); *~ (attrib) -é* (5); *~ (praed) -é* (12), *-y* (1) *PatKaz III \ ~ -é* (2), *-(e)* (15). *◇ G obciążonych* (2). *◇ D obciążonym* (1). *◇ A m pers obciążon(e)* (1). *m an obciążonych* (1). *subst obciążon(e)* (4). *◇ I m obciążonemi* (2); *-emi* (1), *-(e)mi* (1).

Sł stp s.v. obciążyć, Cn s.v. obciążają, Linde XVIII w. s.v. obciążyć.

Składnia dopełnienia sprawcy: obciążony od kogo, czego (7), *przez kogo* (3); *od kogo ModrzBaz, LatHar* (2), *GrabPospR; od kogo : przez kogo SarnStat* (3:3).

1. *Na którego włożono jakiś ciężar, obładowany, dźwigający coś ciężkiego; gravatus BartBydg, Mącz, Calep; oneratus Mącz, Vulg, Calep; onustus Mącz, Modrz; gravidus, sarcinatus Calep* (83) : *Támo więc koń obciążony/ Teskniąc łobie pod brzemiony: Ná fwoię pychę nárzekał BierEz S3v; BartBydg* 66; *Mącz* 149c, 264b, 279b; *HistRzym* 69v; *Onerarius – Ladowni, Czo obcziazono bic moze. Calep* [730]b, 465a [2 r.], [730]b, 1026a; *Włpomni iák obciążonego/ Prowadziłás Syná twego/ Z krzyżem ná śmierć idącego. LatHar* 498.

obciążony czym (17): *OpecŻyw* 138; *Niemcy będąc obciążeni zbroją y koniem/ niewolen vbieżec z rázu złego/ áni gonic z dobrego/ Thurczyn zá tarczą wolen ná wšytki łrony BielKron* 312v, 411; *Mącz* 264a, b; *vyżrzał dziefięc ošlow obciążonych tłumokámi HistRzym* 67v; *PapRPan Gg2; woyłko Litewłkie [...] wielkimi łupámi obciążeni z więźniámi y trzodámi y rozmáitým dobytkiem do Litwy bez odporu odciągnęli StryjKron* 370, 335, 390, 677; *ArtKanc* D12v; *Calep* 945b; *Iezu [...] pracowitym ciężkiego krzyża niesieniem od kátow okrutnych/ bezmiernie obciążony/ zmiłuy fię nád námi. LatHar* 338, 81, 275, 308.

W charakterystycznych połączeniach: obciążony koń, osieł (2); *obciążony burdami, krzyżem (niesieniem krzyża)* (6), *łupami* (2), *tłomoki (tłumokami)* (2), *wzdobyczq, zbroją* (5).

Przen [w tym: czym (37)] (46) : *nic nieiešt požytecznieyšzego/ ku dobremu wyćwiczeniu obyczáiw/ iáko łerce mieć obciążone/ dobrych rzeczy znáiomostí [quam si pectus onustum habuerimus optimarum rerum cognitione] ModrzBaz* 15, 60v; *SkarŻyw* 2; *Day [memu ciału] byđz łpofobnym/ síewu twoiey woli/ Day/ by/ gáłłki/ łzeroko wzniešione/ Tobie nošilo/ žiárny obciążone. GrabowSet* O2, Lv; *dwá łáncuchy/ boiázni y miłostí šwieckiey/ ktorymiš/ iáko on Piotr/*

od piekielnego Herodá był obciążony *LatHar* 675; Gdy tá Nawá R.P. náfzey nawálnościá iákás od Bogá dopuľczoną tonie: znák ieľt/ że y zbytkámi obciążona ieľt *PowodPr* 54; *SkarKaz* 245b.

Wyrażenia: »brzemieniem obciążony« (1): abyś [...] w miłofierdźiu twym nádzieię pokládáiące (á teraz pokuľá/ álbo łmutkiem/ álbo przygodá nawiedzone/ álbo brzemieniem obciążone) niebieľká pomocá y pociechá raczył miłoficiwie opátrzyć *LatHar* 633.

»oczy obciążone łzami« [szyk zmienny] (2): Tákžec oczy náfze obciążone łzami Ná páná pátrzáią: owa łye nád námi Smiłowác/ iáko pán miłofierny/ raczy *KochPs* 188; *GrabowSet* K4v.

a) *O grzechu, poczuciu winy* (25) : *KromRozm I* B4; Biedá narodu grzeľznemu/ ludu obciążonemu złoľciá [populo gravi iniquitate *Vulg Is* 1/4]/ nafieniu złemu/ łynom łtráconym. *BielKron* 93v; *WujJud* 264v; *SkarŻyw* 574; *ArtKanc* F10, L7v; Nie odkłáday lutoľci/ Od nędzney duľze/ grzechy obciążoney *GrabowSet* S4v; człowiek rozlicznemi grzechámi bywa oľzpecony/ [...] pokuľámi obciążony/ roľkolfzámi zemdlony *LatHar* 601, + 2v, 333, 674; *WujNT* 2.*Tim* 3/6.

obciążony za co (1): Religio est mihi, Nie śmiém/ Miáľbym zá to obciążone łumnienie/ Boyę łie Bogá. *Mącz* 351b.

obciążony w czym (1): Day nam ábyľmy byli od grzechow rozwiázáni/ kthorego ćię proľimy w grzechach obciążeni/ abyľmy byli otzyľcieni. *KrowObr* 175.

W charakterystycznych połączeniach: obciążony grzechami (ciężarem (wielością) grzechow) (13), nieprawościami, pokusami, złoľciá (2); obciążony w grzechach.

Wyrażenia: »obciążone serce« (4): *PatKaz III* 146v; *WerGość* 210, 267; A mieycie łię ná pieczy/ áby kiedy nie były obciążone łercá wáľze obźárltwem y opilłtwem [*ne forte gravetur corda vestra crapula et ebrietate*]/ y łtárániem tego żywotá *WujNT Luc* 21/34. [*Zawsze przekład tego samego tekstu*].

»sumnienie obciążone« [szyk7:1] (8): *ComCrac* 13; *SeklKat* V4v; Świadek mi ieľt tego Pan Bog/ miłoficiwy Cefárz/ y łumnienie moje tym obciążone nie bęďzie/ że ia nigdy nie był tym/ iáko mię brát Kurfierłt Trewirłki tu iáwnie wymálowáł łłowy *BielKron* [332²]v; *Mącz* 351 b; Ktorzy czuiećie łumnienia łwe zránione/ wielkoľciá grzechów bárzo obciążone/ iedno wierćcie, maćie ochłóďzenie *ArtKanc* N7v; *LatHar* 111, 668; Ze teź wiek ich łumnienie zgryźie obciążone/ Roľpáczá y teľknoľciá iák ogniem łpalone. *KołakSzczęľ* A4.

b) *O znużeniu i śnie* (7) :

Frazy: »oczy [czyje] były obciążone« = *ktos był zmęczoney; erant oculi eorum gravati Vulg* [szyk zmienny] (5): Y przyľfedeľ zás powtore/ y nálaľ ie á oni łpiá/ bo były oczy ich obciążone. *Leop Matth* 26/43 [*idem* (4)] *Mar* 14/40; *LatHar* 693; *WujNT Matth* 26/43, *Mar* 14/40.

»oczy [czyje] były smutkiem obciążone« = *ktos był smutny i znużony* (1): [*Jezus znalazł zwoleniki swoje łpiące*] bo iľch oczy były łmutkiem obciążone *OpecŻyw* 100.

»snem obciążony« (2): A Piotr i ći ktorzy znim byli/ byli łnem obciążeni *MurzNT Luc* 9/32; [*GrabowSet* K4v »oczy obciążone łzami«].

c) *O staroľci* (2) :

Wyrażenie: »staroľciá obciążony« (2): gdy iuź był Ariftoeles łtarofciá obciążon, był napominan od vćzennikow łwych aby im na łwoie mieľtce innego wybraľ *BielŻyw* 106; *SkarŻyw* 460.

d) *Obwiniony, obarczony odpowiedzialnoľciá* (1) :

obciążony za co (1): WujJud 202v cf W przeciwstawieniu.

W przeciwstawieniu: »wspomożony ... obciążony« (1): Przeto tu wśelkiey załugi dośtáiemy/ zá ktorąbychmy po tym żywoćie/ álbo wípomożeni być mogli/ álbo obciążeni. *WujJud 202v.*

a. *O konstrukcjach nośnych [w tym: czym (2)] (3):* Oni widząc wielką rzekę bárzo chutko płynącą/ bali sie przez on móst przeć/ áby sie łańcuchy nie połamáły/ będąc obciążone wielkością ludu [*ne cathene oppresse magno pondere frangerentur*]. *HistAl E3v; Pandare neutrum, Vyśc á pochilić sie ná ftronę yáko ściány názbyt obciążone Mącz 275b; Tollenon, Wagá álbo żoraw/ to yeft drzewiány słup á ná niem naprzek długie drzewo ná zad kámieniem álbo klocmi ciężkimi obciążone áby wagę na dół dawáło gdy co z głęboká wyciągáyá yákie łá żorawie łtudzienne. Mącz 457b.*

b. *O organizmie człowieka lub zwierzęcia (5):* Lug z popiołu dębowego/ ieft bárzo dobri na lekarźtwa ludziom y bydłu ktorem płucze łá obciążone *FalZioł IV 52d; Tákżeć y pijány/ kiedy w łobie zbytńim pićim wzbudzi one wiátry/ [...] iuz tám przyrodzenie zbytńie obciążone wytrzymác nie może WerGośc 227.*

obciążony czym (3): day to pić rannym/ łthłuczonym, z wyłoka vpadłym/ vbitim łuchemi ranami/ albo wśitkim ktorzy by takowemi vrazy byli obciążeni *FalZioł I 113d; Thák wiele iefz y pijefz iż żołádek wielkością pokármow obciążony [quod stomachus nimia perturbatione concussus] w rozmáitość niemocy wpada/ á ták teź przed czálem łmierć popádniefz HistAl I8v; Ieft bol nie ledá ktorym ci pałáią/ Ktorzy wñętrznóści obciążone máią/ Z twárdych pośłłkow wáđá zkámieniáią RybGęśli D.*

2. *Ciężki; przén (2):* Wołánie Sodomczykow rozmnożyło sie/ á grzech ich obciążony ieft názbyt. *BielKron 12.*

Zwrot: »mieć serce [na kogo] obciążone« = gniewać się (1): Rádcy bych iá był knięmu dobryj woléi/ ale niemogę mám ferce nań dźiwnie obciążoné. *MurzHist K3v.*

3. *Uciśniony, udręczony, znoszący dolegliwości; pokrzywdzony; gravatus PolAnt, Vulg, JanStat; opressus HistAl, Mącz; adgravatus Vulg; aerumnosus, angustus Mącz (55):* PO wydániu Sentencyey/ Stroná ktora łye rozumie być obciążona/ będzie łobie żáđáłá od Sędźiego dozwołenia ná odstápienie y ná poráđzenie *GroicPorz bb3; Leop Is 9/1; BibRadz 2.Cor 5/4; Angustus, id est coarctatus, Y z tąđ y z onąd obciążony. Mącz 10a, 4d, 321 b; ModrzBaz 23v; Iefli ktory wierny ma wdowy/ niechże ich opátruie/ á niechay kościoł nie będzie obciążony: áby dośtáło tym ktore łá prawdźiwie wdowy. WujNT 1.Tim 5/16, 2.Cor 5/4; CHćąc przełtrzędz áby łzláchtá nie byłá obciążona [*ne gravetur Nobilitas JanStat 654*]/ odnawiamy Státut: áby Vrząd Zamkowy nic od w wiązánia nie brał. *SarnStat 547, 496, 841, 945, 1276.**

*obciążony czym (20): PatKaz II 63; ComCrac 18v; záfię z onąd przyłzedł do rzeki Senis gdzie tám głódem wielkim był obciążon załtęp Alexandrow [*ubi fame pervalida opressus est exercitus Alexandri*] *HistAl D2, E6; Diar 29; KAżdy ktory łye rozumie być iákim niełpráwiedliwym łkazánim obciążony/ w káđdey łpráwie od káđdego vćiążenia może áppellowáć. GroicPorz bb2v; Leop Eccli 21/24; differri doloribus, Teskliwą niemocą był obciążony. Mącz 123b, 197b, 320c; LatHar 274; SarnStat 272, 287, 389, 532, 682. Cf »ciężkościami obciążony«, »obciążony uciski«.**

W charakterystycznych połączeniach: obciążony czym przeciwko wolnościom, głodem, niesprawiedliwym skazaniem, pozwy, słowy dotkliwemi, smutkiem (smętkiem) (2), sromotą, teskliwą niemocą, wojną (walkami) (2), żalem.

Wyrażenia: »ciężkościami obciążony« (1): ku mnie lię wżyſcy vćieczćie/ ciężkościami obciążeni/ dam wam fwe ochłodzenie *ArtKanc* L3v.

»obciążony nad siłę« (1): Abowiem niehcemy áby wam było táyno bráćia/ o vćítku nálezym/ ktory nas potkał w Azyey: iżełmy byli nálezbyt obciążeni nád siłę [*supra modum gravati sumus*]/ ták że nam był ten żywot omierzył. *WujNT* 2.*Cor* 1/8.

»nad sprawiedliwość, nad słuszość obciążony« = *plus aequo a. plus iusto gravari JanStat* (3:1): GDyłmy widzieli liczbę Połłów ziemſkich/ ktorzy ná Séym Wálny bywáią poſyłáni: iż ták dálece rozmnożyłá lie/ że téż łkarb Rzeczypoſpolitéy ná nie nád łprawiedliwość był obciążon *SarnStat* 42, 93, 326, 570.

»uciski obciążony« = *oneribus aggravari a. aggravari JanStat* (3): [*dygnitarze i urzędnicy niech urzędy tak*] łprawuią/ áby przez kogo w pożytkách łwych obywatéle nie byli oſzukáni: á żeby zá nieporządkiem vćíłki od rzemiełników y kupców nie byli obciążeni. *SarnStat* 286, 1069, 1109.

Szeregi: »pracować i (a) być obciążony« = *laborare et oneratum esse Vulg* [*przekład Matth* 11/28] [*szyk* 5:1] (6): *MurzNT Matth* 11/28; *KrowObr* 155; *HistRzym* 124v; *WujJudConf* 56; *KołałSzczęśł* B2; Podźćie do mnie wżyſcy ktorzy prácuiećie/ y ieftećie obciążeni (*marg*) pracuiący y obciążeni. G. (-) á ia was ochłodzę. *WujNT Matth* 11/28.

»obciążony a przyciśniony« (1): gdy na nas łprzećiwnego co przypada/ byłmy lie nic nie obraźáli/ y obciążeni á przyciłnieni będąc nie roſpacźáli. *RejPosWstaw* 44.

»ukrzywdzony i obciążony« (1): V ktorego práwá/ iáko ludzie vkrzywdzeni/ y obciążeni bywáli/ ſwiádcźą y náłze czáły *NiemObr* 172.

Przen [*czym*] (3) : duſzá nie ták iefł obciążona cieleſną niewolą/ iefłi lie rozmiłuią piéłknoći *GórńDworz* L12v; Rzeczypoſpolita leży nędźami y trudnościami obciążoná [*miseriis et aerumnis pressa*] *ModrzBaz* 64; *GrabowSet* Dv.

a. W funkcji rzeczownika (5) : by zá nim łzli, vpomináł/ mowiąc, chodźćie wżyſcy obciążeni ku mnie/ we mnie weźmiećie ochłodzenie. *ArtKanc* C17, P7.

Szeregi: »pracujący (a. spracowany) i obciążony« (2): Sprácowáni y obciążeni. *WujNT Matth* 11 *arg*, s. 47 *marg*.

»utrapiiony, obciążony« (1): A pan przedſię miał litość nád vtrapiionemi/ Ani zámykał vchá przed obciążonemi. *KochPs* 162.

4. Na którym spoczywają obowiązki, zobowiązany do opłat, świadczeń; *oneratus Modrz, JanStat, Cn; gravis Vulg; pressus Modrz; gravatus JanStat* (13) : y wezmę nieco z ducha ktory w tobie iefł á dam im/ áby mogli nieść łthobą brzemię włſyłtkiego ludu/ á żebyſ nie łam był obciążon [*et non solum graveris*]. *Leop Num* 11/17; *GrabPospR* M3.

obciążony czym (10): Y nie baczę coby zá rozność mieli [*doktorowie*] od Páłterzow/ to iedno/ że tylko vczyli/ á pilnoćią Páłterką nie byli obciążeni *RejPosRozpr* c2; *Negotiosus* – Sprawami obcziazoni, zatrudnioni. *Calep* 694b; *GostGosp* 4. Cf *Wyrażenia*.

Wyrażenia: »obciążony ciężarem (spraw)« (2): łam siebie zgubi Pan/ będąc obciążony takim wielkim ciężarem (spraw) / którym zdołać niemoże [*tantarum rerum ... onere pressus*]. *ModrzBaz* 107; *ActReg* 128.

»nakładem obciążony« = *sumptu onerari Modrz, JanStat, expensis gravari JanStat* (5): *ZapWar* 1545 nr 2646; A iżby (trony) prawniujące się niebyły (!) zbyt wielkimi nakładami od (ładu) obciążone/ trzeba by postanowić jaką mierną zapłatę *ModrzBaz* 92v; *SarnStat* 123, 299, 956.

[»obciążony pracami«: Any też mają tak być obciążone pracami iako inne. *StatNorb* 143.]

a. O majątku: zadłużony (1) :

Wyrażenie: »długami obciążony« (1): *Impedita nomina, Wielkimi długami obciążony/ Zadłużony. Mącz* 249c.

Synonimy: 2. ciężki; 3. uciśniony, ukrzywdzony.

Cf NIEOBCIĄŻONY, OBCIĄŻYĆ, OBCIĄŻONY